

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในตำบลศิระทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” มีการนำเสนอแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเจ้าอาวาส
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน
- ๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่ในการวิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทจากการประมวลเนื้อหาตามทัศนะของนักวิชาการไทย และนักวิชาการต่างชาติ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอสาระสำคัญ ประกอบด้วย ความหมาย แนวคิดและทฤษฎี ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

ความหมายของบทบาท จากการทบทวนเนื้อหาตามทัศนะของนักวิชาการ พบว่า มีผู้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทนั้น หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้เช่นบทบาทของพ่อ แม่บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่^{๑๐} ซึ่งจากความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายที่ว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่หรือสิ่งที่เราทำ ทั้งที่เป็น พระหรือฆราวาสเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านพุทธศาสตร์และสังคม เป็นอย่างดีศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจและสังคม^{๑๑} จะเห็นได้ว่าความหมายดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสอดคล้องความหมายของบทบาท (Role) ที่ว่าเป็นการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วยแต่ไม่เสมอไป ดังนั้น บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคน

^{๑๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^{๑๑}พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร) ผศ.ดร., บทบาทพุทธศาสนบัณฑิตสังคมพึงประสงค์ , พุทธจักร, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓), หน้า ๓๑.

หรือสังคมทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ ซึ่งจะต้องเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียนอบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดู และอื่นๆ อีก เป็นต้น ตำแหน่งอื่นๆ ก็เช่นกัน เช่นครู อาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านั้นอยู่^{๑๒} ซึ่งจากความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายที่ว่า บทบาท หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งซึ่งประกอบด้วยสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใดก็ต้องแสดงพฤติกรรมตามระบุเป็นบทบาทของตำแหน่งนั้น^{๑๓} อีกทั้งยังมีผู้ให้ความหมายของบทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิ์และหน้าที่ของตำแหน่ง ที่บุคคลได้รับมาจากสังคม ซึ่งปกติแล้วบุคคลหนึ่ง ๆ จะมีบทบาทต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น บทบาทของครู บทบาทของพ่อ บทบาทของแม่ บทบาทของนักเรียน บทบาทของลูก บทบาทของพระสงฆ์ บทบาทของเจ้าอาวาส บทบาทของพระลูกวัด เป็นต้น^{๑๔} จากความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายที่ว่า บทบาทหมายถึงหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสถานะภาพและบทบาทหลายสถานภาพและแตกต่างกันออกไป เช่น เป็นพ่อ แม่ ลูก ครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียน นักศึกษา นิสิต เป็นต้น^{๑๕} ยังได้มีผู้ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือคาดหวังโดยผู้ครองตำแหน่ง^{๑๖} ซึ่งจากความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายที่ว่าบทบาท คือ องค์กรของบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคม นั่นคือ เป็นบรรทัดฐานที่แสดงให้เห็นว่าสังคมคาดหวังให้บุคคลในตำแหน่งนั้น ๆ กระทำหรือไม่กระทำอะไรได้บ้าง โดยที่บรรทัดฐาน คือ กฎของพฤติกรรม (Rules Governing Behavior) เป็นที่กำหนดว่าพฤติกรรมอะไรที่สังคมต้องการยอมรับ หรือห้ามปรามมิให้ปฏิบัติเมื่ออยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง^{๑๗} อีกนัยหนึ่ง มีผู้ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัด ไว้ดังนี้

- ๑.วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม
- ๒.วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล
- ๓.วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่างๆ
- ๔.วัดเป็นสถานสังคมสงเคราะห์
- ๕.วัดเป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

^{๑๒}งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : รามการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๙๖ - ๙๗.

^{๑๓}สงวนศรี วิรัชชัย, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพรการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^{๑๔}ปกรณ์ คุณารักษ์, **เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชามานุษยวิทยากับสังคม**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙.

^{๑๕}สนธยา พลศรี, **หลักสังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๕.

^{๑๖}Argyle, Michael, **Social Situation**, (Cambridge : Cambridge University Press, 1981), p.156.

^{๑๗}Rodney Stark, **Sociology**, 4th ed, (California : Wadsworth Publishing Company, 1992), p. 42.

๖. วัดเป็นสถานที่พักผ่อนของคนเดินทาง

๗. วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม

๘. วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ

๙. วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน

๑๐. วัดเป็นสถานที่เลือกคู่

๑๑. วัดเป็นสโมสรของชาวบ้าน

๑๒. วัดเป็นศาลของชาวบ้าน

๑๓. วัดเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน^{๑๘}

สรุปได้ว่า ความหมายเกี่ยวกับบทบาท หมายถึง การปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ โดยปฏิบัติงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของกลุ่มคนหรือสังคมที่เห็นว่าบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ควรจะกระทำสิ่งที่กำหนดบทบาทของบุคคล หรือการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลสอดคล้องกับพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำตามตำแหน่งทางสถานภาพบทบาท

๒.๑.๒ ประเภทของบทบาท

จากการทบทวนเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทของบทบาท พบว่า บทบาท มี ๓ ประเภท ประกอบด้วย

๑. บทบาทตามใบสั่ง บทบาทประเภทนี้มุ่งเพ่งเล็งถึงการปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทมีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของสถานภาพนั้น ๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมรับปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งบุคคลเข้าครอบครอง

๒. บทบาทตามใจ บทบาทประเภทที่สองเพ่งไปยังจุดที่ว่าความคาดหวังต่าง ๆ จะต้องผ่านอัตรา หรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนนี้เอง ตัวตนก็จะกลั่นกรองพิจารณา เลือกสรร ลดทอน พลิกแพลงความคาดหวังนั้น ๆ ให้เหมาะกับตน จุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

๓. บทบาทจริง บทบาทประเภทนี้ คือ พฤติกรรมจริงของปัจเจกชนหลังผ่านขั้นตอน ๒ ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผยก็จะดูความซับซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้าเพ่งไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งตัวความคาดหวังหรือการตีความ ความคาดหวังตามสถานภาพนั้น^{๑๙} แต่ถึงกระนั้นก็มีผู้จำแนกประเภทของบทบาทเพิ่มเติม ๓ ประเภทประกอบด้วย

^{๑๘} ฟื้น ดอกบัว, วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทบูรพาสาส์น, ๒๕๕๐), หน้า ๓ - ๔.

^{๑๙} สัณญา สัณญาวิวัฒน์, รศ.ดร., ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์ เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓๙.

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำอาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Pecieved Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมทัศนคติบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้น ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว อาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกีดกันของกลุ่มต่างๆ และบทบาทที่กระทำจริง อาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้^{๒๐}

สรุปได้ว่า นักวิชาการได้จำแนกประเภทของบทบาทไปตามลักษณะหรือพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาเชื่อมโยงกับสถานภาพที่บุคคลนั้นได้รับ นำไปใช้ในการกำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถดำเนินได้ตามบทบาทอย่างถูกต้อง

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้อธิบายไว้แตกต่างกัน และสอดคล้องกันไปตามแต่ละมิติของผู้ที่มีมุมมองแต่ละท่าน ในที่นี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท ดังต่อไปนี้

บทบาท คือ การที่บุคคลกระทำภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้ในสถานภาพนั้น บทบาทเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้เป็นการกระทำของบุคคลและได้จำแนกบทบาทออกเป็น ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไป ในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำอาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Pecieved Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมทัศนคติบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้า ในขณะนั้นด้วยสถานการณ์ดังกล่าว อาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกีดกันของกลุ่มต่างๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้^{๒๑} จากแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพบุคคล บทบาทเป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของตน ซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือหวังว่าจะทำหรืออาจเป็นไปตามที่ตนเองอยากกระทำ บทบาทจึงเป็นทั้งเรื่องส่วนตัวและเป็นเรื่องส่วนรวม ซึ่งบทบาทของแต่ละคนอาจเป็นผลมาจากปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพของบุคคลที่ประกอบด้วยความคาดหวัง

^{๒๐} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, ดร.และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕ - ๔๖.

ต่าง ๆ จากสังคม^{๒๒} อีกทั้งได้มีผู้ให้แนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาท ไว้ว่า บทบาทเป็นรูปธรรมเห็นได้จากการกระทำที่แสดงออกมาบทบาทมี ๓ ด้าน คือ

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทอันกำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำ แต่อาจมีใครที่ทำหรือไม่ทำตามนั้นก็เป็นได้

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทอันบุคคลคาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วยทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป^{๒๓} จากแนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า “บทบาท” ตามแนวคิดทางสังคมวิทยาว่า คำว่า บทบาท (Role) ความหมายได้ ๒ นัยคือนัยแรกพิจารณาในด้านโครงสร้างสังคม (Social Structure) บทบาทหมายถึงตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่างๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งอีกตำแหน่งนั้น อีกนัยหนึ่ง พิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (Social Interaction) ตามนัยแรก บทบาทเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลในสังคม ซึ่งถูกทำให้แตกต่างกัน โดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขามีสถาน บทบาทให้เห็นถึงการวิภาคกิจกรรมต่างๆ และลักษณะซึ่งเป็นที่ยอมรับกับสังคมของสมาชิกสังคม ความนัยหลังบทบาทเป็นวิธีแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่สังสรรค์กันนั้นว่าจะปฏิบัติต่อกันอย่างไร หรือคาดว่าผู้อื่นจะปฏิบัติตนอย่างไร ซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกันทั้งสองนัยแล้ว บทบาทจึงเป็นตัวกลางระหว่างเป็นแนวทางปฏิบัติของสังคม ดังนั้น สังคมจึงต้องมีการวางรูปแบบของบทบาทและหน้าที่ควรจะเป็น (Ought to role) เอาไว้ เมื่อสถานภาพ (Status) เป็นที่รวมแห่งสิทธิและหน้าที่แล้วบทบาทก็เป็นลักษณะที่เคลื่อนไหว (Dynamic) ของสถานภาพ คือ การใช้สิทธิและหน้าที่ให้บังเกิดผลนั้น คือ สถานภาพ แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นใคร^{๒๔}

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทเป็นพฤติกรรมของคนที่ได้แสดงไปตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขและอำนาจหน้าที่ ที่ต้องกระทำเมื่อบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งและพฤติกรรมดังกล่าวนี้ ย่อมมีส่วนผูกพันกับความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่งเองและความคาดหวังของสังคม

๒.๑.๓ แนวทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้อธิบายไว้แตกต่างกัน และสอดคล้องกันไปตามแต่ละมิติของผู้ที่มีมุมมองแต่ละท่าน ในที่นี้ ผู้วิจัยขอเสนอทฤษฎีของบทบาทดังต่อไปนี้

^{๒๒} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๒๓} พวงเพชร สุรัตน์วิกุล, มนุษย์สังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๒๔} ไพบูลย์ ช่างเรียน, การปกครองมหานคร, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙ - ๓๐.

ตำแหน่งหรือสถานภาพ เป็นตัวกำหนดบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม ตลอดจนชนบทรณนิยมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย^{๒๕} จากทฤษฎีดังกล่าว สอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่า ทฤษฎีบทบาทนี้เป็นทฤษฎีย่อยของทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ และลักษณะของปัจเจกชน (Individual) ผลของตัวเชื่อมระหว่างสังคมและมนุษย์ก็คือบทบาทนั่นเอง ทฤษฎีบทบาทมองสังคมมนุษย์เป็นโครงข่าย (Network) ของตำแหน่งทางสังคม (Positions) หรือสถานภาพ (Status) โดยมีปัจเจกชนเป็นผู้แสดงบทบาท ทั้งนี้ไม่ว่าตำแหน่งแต่ละตำแหน่ง หรือกลุ่มสังคมอันประกอบไปด้วยตำแหน่งทางสังคมจำนวนหนึ่ง ล้วนแต่จะมีความคาดหวังจากสังคม เป็นกรอบให้ผู้ดำรงตำแหน่งแสดง หรืออาจกล่าวอีกทีหนึ่งว่า สังคมมนุษย์ก็คือโรงละคร มนุษย์แต่ละคนก็คือตัวแสดง ที่มีบทบาทแนบชิดสำหรับแสดง ตัวละครมีบทละครเป็นตัวกำกับ มนุษย์ในสังคมต้องเชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคมพร้อมปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ที่ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่าง ๆ (Generalized Others) และประการสำคัญ ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนความชำนาญในการแสดงด้วยแสดงถึงศักยภาพของตนเอง และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย^{๒๖} อีกทั้งได้มีผู้ให้ทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาท ไว้ว่าผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความ เป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการ แสดงออกในฐานะผู้นำ (leader) ได้แก่ การจูงงานการอบรมการกระตุ้นใจและการรักษาระเบียบ วินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงาน ในกลุ่ม (liaison role) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคลถือเป็นการ ติดต่อประสานงานกันภายในองค์กร แต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของ บริษัทอื่นก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (information roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือ บทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากในและนอกองค์กรของตนกระทำได้โดยการอ่าน วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่น องค์การคู่แข่งชั้นมีการ วางแผนอะไรในช่วงนี้รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่าบทบาทการตรวจสอบ (monitor role) ส่วนบทบาทแพร่กระจาย ข่าวสาร (disseminator role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือน ช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในองค์กรและเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือ สถาบันอื่น ๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (spoken role) ขององค์กร ด้วย

^{๒๕} Ralph Linton, *The Study of Man*, (New York : Appleton-Century, 1936), pp. 2 - 5.

^{๒๖} Mead, C, *Analog VLSI and Neural Systems*, Addison Wesley, (New York : Springer, 1989), pp. 48 - 50.

๓. บทบาทการตัดสินใจ (decisional roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (entrepreneurs) คือผู้ดูแลโครงการใหม่ๆที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์การให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (disturbance handles) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (unforeseen problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (resource allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากรคนสิ่งของและเงินไปตามส่วนต่างๆขององค์การและสุดท้าย คือ บทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์การที่ตนเองทำงานอยู่^{๒๗}

สรุปได้ว่า แนวทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท จะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ได้ดี แสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ถูกต้องตามความเหมาะสมกับสภาพบทบาทที่ได้รับมาตามข้อตกลงของสังคม

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดหลักที่นักวิชาการหรือนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาท

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖, หน้า ๖๐๒)	๑. การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ๒. การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่
พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), ผศ. ดร.(๒๕๕๓, หน้า ๓๑)	๑. หน้าที่หรือสิ่งที่เราทำ ทั้งที่เป็นพระหรือฆราวาส ๒. เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ด้านพุทธศาสตร์และสังคมเป็นอย่างดี
งามพิศ สัตย์สงวน (๒๕๔๓, หน้า ๙๖ - ๙๗)	๑. เป็นการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ ๒. สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน ๓. พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร
สงวนศรี วิรัชชัย (๒๕๔๗, หน้า ๒๐)	๑. รูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งซึ่งประกอบด้วยสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง ๒. เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใดก็ต้องแสดงพฤติกรรมตามระบุเป็นบทบาทของตำแหน่งนั้น
ปกรณณ์ คุณารักษ์ (๒๕๔๕, หน้า ๕๙)	การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งนั้น

^{๒๗} Mintzberg, *Strategy Process : Concepts, Contexts, Cases* 3rd ed, (New Jersey : Prentice-Hall, 1996), pp. 80 - 81.

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สนธยา พลศรี (๒๕๕๓, หน้า ๑๒๕)	๑. หน้าที่ของบุคคลตามสถานะภาพหรือตำแหน่ง ฐานะที่ตนดำรงอยู่ ๒. ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบ ความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย
อาร์ไจล์ Argyle, M, (1986, p. 156)	พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือคาดหวังโดยผู้ครอง ตำแหน่ง
ร็อดนี สตาร์ค Rodney Stark (1992, p. 42)	๑. องค์รวมของบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ ตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคม ๒. บรรทัดฐาน คือ กฎของพฤติกรรม
จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ศ.ดร. และคณะ(๒๕๕๒, หน้า ๔๕ - ๔๖)	๑. บทบาท คือ การที่บุคคลกระทำภาระหน้าที่ที่ กำหนดไว้ในสถานภาพนั้น ๒. บทบาทในอุดมคติเป็นบทบาทที่กำหนดไว้ใน กฎหมาย ๓. บทบาทที่บุคคลเข้าใจเป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับ บุคคลนั้นๆ ๔. บทบาทที่แสดงออกจริงเป็นการกระทำที่ บุคคลปฏิบัติจริง
สุพัตรา สุภาพ (๒๕๔๖, หน้า ๒)	๑. การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ บุคคล ๒. บทบาทเป็นทั้งเรื่องส่วนตัวและเป็นเรื่อง ส่วนรวม ๓. บทบาทของแต่ละคนอาจเป็นผลมาจากปัจจัย ทางสังคม
พวงเพชร สุรัตน์กุล รศ.(๒๕๔๔, หน้า ๕)	๑. บทบาทเป็นรูปธรรมเห็นได้จากการกระทำที่ แสดงออกมา ๒. บทบาทในอุดมคติ ๓. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ ๔. บทบาทที่แสดงออกจริง
ไพบูลย์ ช่างเรียน (๒๕๔๔, หน้า ๒๙ - ๓๐)	๑. โครงสร้างสังคมบทบาท หมายถึงตำแหน่งทาง สังคมที่มีชื่อเรียกต่างๆ ๒. ด้านการแสดงบทบาทบทบาทเป็นวิธีแสดง พฤติกรรมของบุคคลที่สังสรรค์กันนั้นว่าจะปฏิบัติ ต่อกันอย่างไร
ราล์ฟ ลินตัน Ralph Linton (1936, pp. 2 - 5)	ตำแหน่งหรือสถานภาพ เป็นตัวกำหนดบทบาท

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
มีด Mead, C (1989, pp. 48 - 50)	๑. ผลของตัวเชื่อมระหว่างสังคมและมนุษย์ก็คือ บทบาทนั่นเอง ๒. สังคมมนุษย์ก็คือโรงละคร มนุษย์แต่ละคนก็ คือตัวแสดง
มินต์ซเบิร์ก Mintzberg (1996, pp. 80 - 81)	๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ๓. บทบาทการตัดสินใจ
พิน ดอกบัว, (๒๕๕๐, หน้า ๓ - ๔)	๑. วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม ๒. วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล ๓. วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่างๆ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเจ้าอาวาส

แนวคิดเกี่ยวกับเจ้าอาวาสจากการประมวลเนื้อหาตามทัศนะของนักวิชาการไทย ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอสาระสำคัญประกอบด้วยความหมาย และแนวคิด ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของเจ้าอาวาส

ความหมายของเจ้าอาวาสมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้อธิบายไว้แตกต่างกัน และสอดคล้องกันไปตามแต่ละมิติของผู้ที่มีมุมมองแต่ละท่าน ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดความหมายของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัด^{๒๘} ซึ่งจากความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายที่ มหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจดังกล่าวออกกฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความเรียบร้อยดียิ่งขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีกฎหมายมหาเถรสมาคม รวมทั้งสิ้น ๒๔ ฉบับ ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) หมวด ๑ ข้อ ๔ ได้ให้ความหมายพระสังฆาธิการไว้ว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดการปกครองตามลำดับขั้นตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส คำว่า “พระสังฆาธิการ” มาจากคำว่า “สังฆะ” และ “อิการ” เป็นพระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ได้ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรง

^{๒๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒๕.

ตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์^{๒๙} อีกทั้งได้มีผู้ให้ความหมายว่าเจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการระดับว่าเป็นพระผู้นำของพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่างๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแลและนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณร และฆราวาสผู้อยู่ภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด เจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง และเป็นศูนย์กลางของชุมชน^{๓๐} ซึ่งจากความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายที่ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด^{๓๑}

สรุปได้ว่า เจ้าอาวาสนั้น หมายถึง พระสังฆาธิการระดับวัด จึงต้องนำความในข้อ ๓๖ แห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการมาบังคับใช้ มีอำนาจเต็มที่ตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัดและในชุมชน โดยใช้หลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเจ้าอาวาส

แนวคิดของเจ้าอาวาสมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้อธิบายไว้แตกต่างกัน และสอดคล้องกันไปตามแต่ละมิติของผู้ที่มีมุมมองแต่ละท่าน ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดแนวคิดของเจ้าอาวาสดังต่อไปนี้

๑. คุณสมบัติของเจ้าอาวาส

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม ได้กำหนดคุณสมบัติของพระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

๑) คุณสมบัติทั่วไป

- ๑.๑ มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- ๑.๒ มีความรู้ความสมควรแก่ตำแหน่ง
- ๑.๓ มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- ๑.๔ เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
- ๑.๕ ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
- ๑.๖ ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงน่ารังเกียจมาก่อน
- ๑.๗ ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะมีความผิดมาก่อน

๒) คุณสมบัติเฉพาะ

^{๒๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^{๓๐} กรมการศาสนา, วัดพัฒนาตัวอย่าง ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

^{๓๑} ไพบุลย์ เสียงก้อง, “หลักการบริหารงานในวัด” ในวัดพัฒนา ๔๔ (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗.

๒.๑ มีพรรษาพัน ๕

๒.๒ เป็นผู้ทรงเกียรติคุณ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต และคฤหัสถ์

๒.๓ พระภิกษุที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๒.๓.๑ มีพรรษาพัน ๑๐

๒.๓.๒ เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต และคฤหัสถ์

๒.๓.๓ มีสมณศักดิ์ ได้แก่ (๑) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวง (๒) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวง (๓) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

๒.๓.๔ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ (๑) มีพรรษาพัน ๑๐ (๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) มีสมณศักดิ์ คือ ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก, ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท และไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตร ที่มิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท

๒. การถอดถอนเจ้าอาวาส หรือพระสังฆาธิการ

การพ้นจากเจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด จึงต้องนำความในข้อ ๓๖ แห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการมาบังคับใช้ ซึ่งการพ้นจากตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้น กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กำหนดลักษณะแห่งการพ้นจากตำแหน่งหน้าที่เจ้าอาวาสไว้ ๗ ประการ คือ ๑) ถึงแก่กรรม ๒) พ้นจากความเป็นภิกษุ ๓) ลาออก ๔) ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ ๕) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ ๖) ถูกปลดออกจากตำแหน่งหน้าที่ ๗) ถูกถอนออกจากตำแหน่งหน้าที่คุณสมบัติและการถอดถอนของเจ้าอาวาส ได้แก่ ลักษณะของคุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติโดยเฉพาะ โดยหลักสำคัญจะกำหนดไว้ว่า ต้องมีพรรษาเหมาะสมแก่ตำแหน่ง มีความรู้ความสามารถในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด โดยจะแบ่งเป็นคุณสมบัติสองแบบ คือ ในกรณีที่อยู่ในกรุงเทพมหานครวัดพระอารามหลวงส่วนหนึ่ง เป็นต้น ส่วนการถอดถอนเจ้าอาวาสโดยส่วนมากจะไม่ค่อยได้พบเห็นถ้าไม่ถึงขั้นร้ายแรง ซึ่งใน ๗ ข้อที่ร้ายแรงที่สุด คือ การถูกถอนออกจากตำแหน่งหน้าที่และถูกปลดออก เป็นต้น ซึ่งจากทฤษฎีดังกล่าว สอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่านักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ ๓ ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทุตติยาปาณิกสูตร^{๓๒} ดังนี้

๑. จักขมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คนคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือ ความชำนาญในการใช้ความคิด

^{๓๒} ๐. ปรณจก. (ไทย) ๒๒/๕๓/๕๖.

๒. วิรุโรร หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องคู่ออกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

๓. นิสยสัมพันธ์ หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้น ๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์^{๓๓} อีกทั้งยังมีผู้ให้ทฤษฎีว่า พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีบทบาทหรือหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบงานด้านการปกครองตนเอง และการปกครองวัด ๔ ฐานะ คือ

๑. มีบทบาทหรือหน้าที่รับผิดชอบฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
๒. มีบทบาทหรือหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นผู้แทนวัด
๓. มีบทบาทหรือหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นพระสังฆาธิการ
๔. มีบทบาทหรือหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

พระสังฆาธิการในฐานะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ใน ๔ ฐานะ ข้างต้นแล้วยังมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและตรงตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายเถรสมาคม โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยด้วย^{๓๔} จากทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่าผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับมอบหมายอาจโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่มสามารถที่จะจูงใจ ชักนำหรือชี้นำให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อปฏิบัติการกิจต่างๆ ของกลุ่มให้สำเร็จจากการให้ความหมายของคำว่าผู้นำที่กล่าวมานี้ แม้จะเป็นความหมายกลางๆ ไม่ได้บ่งบอกเจาะจงไปว่าเป็นผู้นำวัดโดยตรง แต่สามารถสรุปความหมายเป็นจุดรวมเดียวกันว่าผู้นำนั้น คือ ผู้ดำรงตำแหน่งมีอำนาจอิทธิพลแสดงบทบาทหน้าที่จูงใจให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ^{๓๕} อีกทั้งยังมีผู้ให้ทฤษฎีว่าตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่า

มาตราที่ ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
๒. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๔. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และ

^{๓๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๘ - ๓๙.

^{๓๔} พระครูสิริอาภากร (บุญธรรม อาภาโกโร), “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม:กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

^{๓๕} สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, **ภาวะผู้นำทฤษฎีและปฏิบัติ : ศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาส มีอำนาจดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
๒. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
๓. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๓๖} โดยแบ่งการปกครองของเจ้าอาวาส ออกเป็นดังนี้

๑. ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

การปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุข แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ ๔ อย่าง คือ

๑) ปกป้องคุ้มครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การคอยปกป้องผองภัยอันตรายทั้งหลายภายนอก ไม่ให้เข้ามาเบียดเบียนทำร้ายพระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ ที่อยู่ภายในวัดของตน ให้ความปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย เปรียบเสมือนแม่ไก่กางปีกออกปกป้องคุ้มครองลูกของตน ให้ลูกเข้าหลบอยู่ภายในปีก ในขณะที่เหยี่ยวจะโฉบลูกของตน

๒) การดูแลรักษาบรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การคอยดูแลความสุขความทุกข์คอยช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด ดังคำพังเพยว่า “ยามมีงานก็ใช้ ยามป่วยใช้ก็รักษา” มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพื่อเป็นการสร้างบริษัทบริวารให้เกิดมีแก่ตน ดังคำกลอนว่า “บริวารมาเพราะน้ำใจดี บริวารหนีเพราะน้ำใจเลว บริวารหมดเพราะน้ำใจแห้ง” โดยนัยตรงกันข้าม “บริวารไม่มาเพราะน้ำใจไม่มี บริวารไม่หนีเพราะน้ำใจไม่เลว บริวารไม่หมดเพราะน้ำใจไม่แห้ง”

๓) การควบคุมบรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การคอยควบคุมพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ทั้งหลายที่อยู่ในวัด ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนแก่กันและกัน ไม่ให้เกิดความทะเลาะวิวาทบาดหมางกันและกัน และการคอยควบคุมไม่ให้ไปก่อความทุกข์เดือดร้อนแก่ผู้อื่นภายนอกวัด ไม่ให้เบียดเบียนชาวบ้านทั้งหลาย

๔) การกำจัดปิดเป่าบรรพชิตและคฤหัสถ์, ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย, ให้ปฏิบัติตามกฎหมายของมหาเถรสมาคม, ให้ปฏิบัติตามข้อบังคับ/คำสั่งของมหาเถรสมาคม

๒. สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

คำว่า สอดส่อง หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตั้งมารวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำชี้แจงไม่ปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ ใครทำอะไรก็ช่างมัน ธุระไม่ใช่ เพราะการทำอย่างนั้น เป็นการละเมียดจริยาพระ

^{๓๖} คณะสงฆ์หนกลาง, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมอบรมเจ้าอาวาสใหม่, ๒๕๔๙, หน้า ๙.

สังฆาธิการและเป็นการผิดกฎหมายในฐานะเจ้าพนักงานละทิ้งหน้าที่ จะต้องได้รับโทษตามสมควรแก่ความผิดทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓. การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล คือ การช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาติดต่อเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ อาทิเช่น ให้ความสะดวกในการขออาศัยใช้สถานที่ภายในวัด, ให้ความสะดวกในการขอยืมใช้วัสดุสิ่งของต่าง ๆ, ให้ความสะดวกในการจัดนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปฉลองศรัทธาชาวบ้าน, ให้ความสะดวกในการช่วยแนะนำจัดศาสนพิธี ฯลฯ เมื่อยามที่ชาวบ้านเขาจัดงานทำบุญที่วัด หรือที่บ้าน ก็ช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่เขาตามสมควร โดยไม่แสดงความรังเกียจหรือแสดงตนเป็นคนเห็นแก่ได้ เช่น เขาต้องการจะยืมของอะไรก็ต้องเช่าทั้งสิ้น การทำเช่นนี้ เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งเมื่อยามที่ชาวบ้านมีธุรกิจมาปรึกษาหารือก็ช่วยแนะนำชี้แจงให้เขาตามสมควรแก่สมณวิสัย เพื่อช่วยให้เขาได้รับความหวังกลับไป ไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะทำให้เขาต้องกลับไปด้วยความผิดหวัง^{๓๗}

สรุปได้ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่ทำนุบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและดูแลศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ในการนี้ต้องดูแลบริหารกิจการภายในวัดอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การปฏิบัติและอื่นๆ ให้มีความก้าวหน้าถูกต้อง เป็นระเบียบ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมต่างๆ ของพุทธศาสนิกชนทั่วไปซึ่งหมายถึงการพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาวัดนั่นเอง

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักที่นักวิชาการหรือนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับเจ้าอาวาส

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖, หน้า ๓๒๕)	พระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัด
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดอำนาจเจริญ (๒๕๔๗, หน้า ๘)	๑. พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับขั้นตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๒. พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดทางคณะสงฆ์
กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน (๒๕๔๔, หน้า ๒๐)	๑. พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสเป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด ๒. ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่างๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแลแนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ผู้อยู่ภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗ - ๒๘.

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ไพบุลย์ เสี่ยงก้อน (๒๕๔๔, หน้า ๑๗)	พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เป็นผู้นำของพระภิกษุและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๙, หน้า ๓๘ - ๓๙)	นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุกลงไปด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ ๓ ประการได้แก่ จักขุมา, วิจฺจโร, นิสสยสัมปโน
พระครูสิริอาภากร (บุญธรรม อาภากร) (๒๕๔๙, หน้า ๓๘ - ๓๙)	๑. รับผิดชอบงานด้านการปกครองตนเอง และการปกครองวัด ๔ ฐานะ คือเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา, เป็นผู้แทนวัด, เป็นพระสังฆาธิการ, เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย
สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (๒๕๔๘, หน้า ๒)	๑. ผู้นำคือบุคคลที่ได้รับมอบหมายอาจโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง ๒. ผู้นำนั้นคือผู้ดำรงตำแหน่งมีอำนาจอิทธิพลแสดงบทบาทหน้าที่จูงใจให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ
คณะสงฆ์หนกลาง (๒๕๔๙, หน้า ๙)	เจ้าอาวาสมีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตราที่ ๓๗ และมีอำนาจ ตามมาตราที่ ๓๘

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมจิตใจของประชาชนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน ในกิจการต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนจากการประมวลเนื้อหาตามทัศนะของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอสาระสำคัญประกอบด้วย แนวคิด ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทรรศนะไว้แตกต่างกัน และสอดคล้องกันไปตามแต่ละมิติของผู้ที่มีมุมมองแต่ละท่าน ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ดังต่อไปนี้

การที่วัดจะดำเนินการตามหลักคำว่า บวร ให้สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา ๔ ประการอันเป็นแนวทางการเริ่มต้นแห่งการพัฒนาวัด จะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุกลงไปได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญในการที่จะนำพาพระภิกษุสามเณรในวัด ทำการพัฒนาวัดและสร้าง

กิจกรรมที่จะเป็นการเชิญชวนประชาชนในชุมชนรอบวัดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การพัฒนาวัดที่สมบูรณ์ครบถ้วนจะต้องพัฒนาวัดแบบบูรณาการโดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนใน ๔ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านบริเวณและอาคารสถานที่
๒. ด้านกิจกรรมภายในวัด
๓. ด้านการดำเนินงาน
๔. ด้านติดตามและประเมินผล^{๓๘}

จากทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การพัฒนาวัดว่า พัฒนาการของวัดในพระพุทธศาสนานั้น เริ่มจากการที่พระพุทธเจ้าทรงรับวัดเวฬุวันเป็นแห่งแรก^{๓๙} และต่อมาก็ทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น และถ้ำ^{๔๐} และจากการศึกษาวัดในสมัยพุทธกาลพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ ๑) ไม่ไกลบ้านนัก ๒) ไม่ใกล้บ้านนัก ๓) สะดวกแก่การไปวัดและการมาวัด ๔) เหมาะที่ประชาชนจะไปพบพระได้ ๕) กลางวันไม่พลุกพล่าน ๖) กลางคืนเงียบสงัด ๗) ไม่มีเสียงกึกก้อง ๘) ปราศจากกลิ่นตัวคนที่เดินเข้าออก ๙) เหมาะแก่การประกอบกิจของผู้ต้องการความสงบสงัด ๑๐) เหมาะที่พระสงฆ์จะหลีกเร้นอยู่ตามสมณวินัย^{๔๑} อีกทั้งได้มีผู้ให้แนวคิดความสำคัญของวัด ว่าวัดเป็นสัญลักษณ์และเป็นเสมือนตัวแทนของศาสนา มีความสำคัญอเนกประการ เช่น เป็นสถานที่พึ่งธรรม ปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ ศาสนพิธี เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศล เป็นสถานที่ประพาศพรหมจรรย์ เป็นสถานที่สงบระงับความเดือนร้อนทุกข์ใจ เป็นสถานที่อาศัยของผู้ถูกภัยคุกคาม เป็นสถานที่ศึกษา เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านลดความเดือนร้อนวุ่นวาย มีสถิติแสดงให้เห็นชัดว่า วัดวาอารามเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่ง เป็นตัววัตถุที่เห็นได้ง่ายที่จะเป็นตัวโน้มน้าวให้เกิดศรัทธาอุปาสทาและความสะดวกสบายใจได้ในเบื้องต้น พระสงฆ์ควรระดมกำลังพระภิกษุสามเณรและเด็กวัดพัฒนาวัดของตนเป็นประจำ ทำให้เป็นสถานที่ปลอดภัยจากการเบียดเบียนกันและกันไม่ว่าคนและสัตว์ที่เรียกกันว่าเขตอภัยทาน ทำให้วัดเป็นสถานที่สะอาดเรียบร้อย สงบเย็น จะเป็นที่พักกายสบายใจมีความร่มรื่นสมกับที่ได้สมญานามว่า “อาราม” และให้เป็นสถานที่จรรโลงปัญญาชี้ทางแห่งชีวิตที่ถูกต้อง^{๔๒} จากทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การ

^{๓๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือการประเมินมาตรฐาน การพัฒนาวัด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า คำนำ.

^{๓๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๙/๗๑.

^{๔๐} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๘๙ - ๙๑.

^{๔๑} พระครูสุนันทกิจโกศล (สุวัฒน์ สุวฑฺฒโน), “บทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๗.

^{๔๒} พระใบฎีกาวิญญู ปสนโน, “ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษานักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพอำเภอมหาราช จัดหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๘.

พัฒนาวัดจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปได้เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญ จึงควรจะศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่างๆ ของวัดให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อน ได้แก่

๑. สงฆ์ คือ พระภิกษุสามเณรภายในวัดควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมาอุปนิสัยใจคอ ความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรแต่ละรูป เพื่อความสะดวกในการปกครองและการขอความร่วมมือในการมอบหมายงานต่างๆ

๒. สมณธรรม คือ การทำกิจวัตรและการศึกษาพระธรรมวินัย ควรจะได้จัดการและส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรภายในวัด ได้ศึกษาพระธรรมวินัยตลอดจนความรู้ในสาขาวิชาการต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นกิจวัตรที่สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธบัญญัติ ควรจะได้มีการจัดระเบียบและดูแลให้สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวแห่งพระพุทธบัญญัติในกิจวัตรนั้นๆ อย่างครบถ้วน

๓. สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวกควรจะได้รับการสวดสวดดูแลสภาพความเป็นอยู่ของสงฆ์ภายในวัดให้พอเหมาะ กับสมณเพศ

๔. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัยควรสำรวจดูว่าพอเพียงหรือไม่สิ่งใดต้องบูรณะสิ่งใดควรสร้างเพิ่มเติมและควรจัดให้เป็นหมวดหมู่เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม

๕. สมบัติของวัด หมายถึง ทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์เงินและหนี้สิน (ถ้ามี) วัสดุอุปกรณ์เช่นเครื่องพิมพ์ดีดเครื่องขยายเสียงภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น จานช้อน รวมถึงอาคารเสนาสนะพระพุทธรูปโบราณวัตถุ (ถ้ามี) ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ควรสำรวจและจัดทำบัญชีหรือทะเบียนไว้ให้ละเอียดเพื่อความสะดวกในการบำรุงรักษา

๖. สังฆาธิการกิจ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะระดับต่างๆ อาจมอบหมายพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งที่มีความรู้ทางงานสารบรรณทำหน้าที่เป็นเลขานุการหรือทำงานสารบรรณของวัดก็จะสะดวกยิ่งขึ้น

๗. สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้มีศรัทธาช่วยเหลือบำรุงวัด ศิษย์วัดและแม่ชีควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมาเช่นเดียวกับการศึกษาพระสงฆ์ภายในวัด เพื่อความสะดวกในการปกครอง การขอความร่วมมือและการดำเนินการด้านกิจกรรมต่างๆ ของวัดได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

๘. สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนซึ่งได้แก่การจัดอาคารสถานที่เพื่อบริการแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน เช่น ห้องสมุด ตู้ยา ศาลาพักผ่อน บ่อน้ำ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงธรรม การตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ฯลฯ ควรสำรวจว่าสิ่งใดวัดได้ดำเนินการอยู่แล้วสิ่งใดควรจะบริการขึ้นอีกเพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา

เพื่อให้การพัฒนาบริเวณสถานที่และเสนาสนะของวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้เกิดเจตคติที่ดีแก่ประชาชน จึงมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

๑.ด้านบริเวณและอาคารสถานที่

๑) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน

๒) จัดวัดให้มีบริเวณร่มรื่น สวยงาม สะอาด สงบ และมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่น และเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนได้เข้ามาพักผ่อนพร้อมทั้งศึกษาหาความรู้

๓) จัดวางผังวัดที่เป็นสัดส่วน โดยแบ่งเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาสและเขตฆาปนกิจ สงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ

๔) จัดให้มีแหล่งน้ำ สระน้ำ ไว้บริการแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน

๕) จัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่างๆ ให้แก่ชุมชน

๖) จัดทำพิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรมจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการสนับสนุนวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

๗) จัดทำธรรมสถานหรือสวนธรรมเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชนและคนในท้องถิ่นนั้น

๒. ด้านกิจกรรมภายในวัด

วัดเป็นแหล่งให้ความรู้ไม่จำกัดเพศและวัยรวมทั้งให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ทางตรง ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนให้ศิษย์หรือวิทยากรบรรยาย เช่น

๑. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ธรรมศึกษา ภาษาบาลีและพระปริยัติธรรมสายสามัญ

๒. จัดตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ศูนย์อบรมเด็กด้อยโอกาสในวัด

๓. จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ฝึกอบรมทางศิลปกรรมเพื่อเสริมการประกอบอาชีพประจำวันการฝึกสอนและสาธิตวิชาชีพสาขาต่างๆจัดอบรมเกี่ยวกับงานพื้นฐานการเตรียมอาหารที่ถูกวิธีการทำนา ทำสวน การสาธารณสุขมูลฐาน การให้ความรู้ทางกฎหมายพร้อมทั้งตอบปัญหาให้แก่ชาวบ้านเป็นครั้งคราว

๔. การจัดสอนและอบรมกรรมฐานฝึกการทำสมาธิเพื่ออบรมจิตใจ

ทางอ้อม ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบไม่มีครูผู้สอน สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากสิ่งแวดล้อม หรือสื่อต่างๆ ที่สัมผัสได้ มีเนื้อหาสาระที่อยู่ในความสนใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างละเอียด เป็นขั้นตอน หมวดย่อยสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วเข้าใจง่าย เช่น

๑. การจัดนิทรรศการ

๒. การจัดต้นไม้พูดได้โดยเขียนคติธรรมหรือคติพจน์และการจัดสวนสมุนไพรโดยบอกสรรพคุณของต้นไม้ไว้

๓. การบรรยายภาพเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังโดยอาจจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวรรณคดีพุทธประวัติมหาดิชาดกหรือตำรายาต่างๆ

๔. จัดทำพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุและของเก่าแก่ต่างๆ ควรเขียนชื่อสิ่งของพร้อมทั้งคำบรรยายประวัติความเป็นมาและคุณประโยชน์ของสิ่งนั้นๆ

๕. จัดทำเอกสารเกี่ยวกับธรรมะหรือเทพธรรมะซีดีรอมวีดีโอเทพธรรมะเพื่อเผยแพร่แก่เด็กนักเรียนและประชาชน เป็นต้น

ขั้นตอนการจัดอุทยานการศึกษาในวัด

๑. การเตรียมการ / การวางแผน

๑.๑ สำรวจความพร้อมของสถานที่และสิ่งที่มีอยู่

๑.๒ สำรวจความพร้อมของชุมชน

๑.๓ สร้างความเข้าใจกับชุมชนและวางแผนร่วมกัน

๑.๔ สำรวจแหล่งวิทยาการชุมชนและแหล่งบริการด้านต่างๆ เช่น เนื้อหาวิชาผู้รู้ในท้องถิ่น

ท้องถิ่น

๑.๕ ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้มีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้

๓. ด้านการดำเนินงาน

จัดอุทยานการศึกษาตามแผนที่กำหนดไว้โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมนำประชาชนเข้ามาพัฒนาวัดแนวทางการดำเนินงานการพัฒนาวัด มี ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ แต่งตั้งกรรมการ

การพัฒนาวัด ควรจะได้ดำเนินงานไปในรูปของกรรมการเพื่อระดมความคิดเห็นและความร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งอาจประกอบด้วยพระสงฆ์ภายในวัดประมาณ ๕ – ๗ รูป คฤหัสถ์ประมาณ ๗ – ๑๐ คน โดยเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและที่สำคัญจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือที่ดี เมื่อติดต่อทาบทามเป็นการภายในเรียบร้อยแล้ว แล้วจึงจะประกาศแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วปิดประกาศให้ทราบทั่วกันทั้งวัดและชุมชนและจัดทำสำเนาเอกสารส่งให้แก่เจ้าคณะปกครองที่อยู่เหนือตนตามลำดับได้ทราบด้วย

ขั้นที่ ๒ ชี้แจงพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด

การประชุมชี้แจงแก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดเป็นสิ่งจำเป็นที่ท่านเจ้าอาวาสควรจะทำเป็นระยะๆ ประมาณปีละ ๑ ครั้ง (๑๕ วัน / ครั้ง) การชี้แจงนั้น คือ การแจ้งความเปลี่ยนแปลงของวัดและความก้าวหน้าในการพัฒนาให้ทราบโดยทั่วกันและขอความร่วมมือจากบุคคลในวัดทุกประเภท ถ้าวัดมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดก็ให้แนะนำแก่ครูและนักเรียนด้วยเมื่อวัดเริ่มทำความสะดวกบริเวณวัดก็ให้ทุกคนรู้จักช่วยกันรักษาความสะอาด อย่าทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารบนลานวัด เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ ประชุมกรรมการ

การประชุมครั้งแรกถือเป็นครั้งที่สำคัญมาก ควรนัดประชุมวันที่กรรมการจะมาประชุมได้พร้อมเพรียงกันเรื่องที่ควรนำเข้าวาระการประชุมครั้งแรก ควรมีดังนี้

๑. เรื่องที่ท่านประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ ถึงนโยบายของรัฐบาล และคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดว่ามุ่งที่จะให้ส่งเสริมวัดพัฒนาทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไปสำหรับเป้าหมายในการพัฒนาวัด ก็คือมุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวดีพอ เพื่อสมาชิกจะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกันการพัฒนาวัดจะได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

๒. เรื่องอาณาเขตของวัดควรจะพิจารณากันถึงการจัดให้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดให้เรียบร้อยการกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดทำแผนผังวัดได้แก่ การกำหนดว่าหน้าวัดหลังวัดควรอยู่ทางทิศไหนจึงจะเหมาะสมจะแบ่งเนื้อที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาสเขตสาธารณสงเคราะห์ตรงไหนอย่างไรจำเป็นต้องจัดทำรั้วหรือกำแพงหรือไม่ดังนี้ เป็นต้น

๓. เรื่องการจัดโครงการพัฒนาวัด สมาชิกต้องช่วยกันเสนอความคิดเห็นว่าทางวัดควรจะต้องทำอะไรบ้าง สิ่งไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนหรือทำหลัง จะทำเมื่อไร ใช้เวลาเท่าใด ใช้กำลังงานและงบประมาณจากไหนงานนั้นๆ ควรมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน เมื่อรวบรวมได้แล้วจัดเป็นแผนงานของวัด เรียงตามลำดับงานที่สำคัญและจำเป็นก่อนหลังไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานและการติดตามประเมินผล เรื่องใดที่ประชุมเห็นอย่างไรก็ให้เลขานุการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

ขั้นที่ ๔ จัดทำแผนผังวัด

การจัดทำแผนวัดควรหาผู้ที่มีความรู้ในการวางแผนผังมาช่วยจัดทำให้ เช่น ช่างจากกรมการศาสนา ช่างจากเทศบาล ครูอาจารย์วิทยาลัยเทคนิค เป็นต้น แผนผังวัดควรจัดทำเป็น ๒ แบบ คือ

๑. ผังสภาพปัจจุบันแสดงรายละเอียดต่างๆ ของสภาพปัจจุบันทั้งหมด

๒. ผังโครงการเป็นผังที่ควรจัดขึ้นเพื่อพัฒนาวัดตามมติที่ประชุมกรรมการพัฒนาวัดในการประชุมครั้งที่ ๑ วาระที่ ๒ เรื่องการกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดผังโครงการนี้เป็นผังที่สมบูรณ์ที่คาดการณ์ล่วงหน้าว่าเพื่อพัฒนาถาวรวัตถุเสร็จสิ้นแล้วสภาพของวัดในอนาคตจะเป็นเช่นไร หน้าวัดหลังวัดจะหันไปทางทิศไหน อาคารเสนาสนะแต่ละหลังจะตั้งเป็นหมวดหมู่อยู่อย่างไร สิ่งไหนจะต้องรื้อทิ้ง สิ่งไหนจะต้องเคลื่อนย้าย สิ่งก่อสร้างที่ปลูกใหม่จะปลูกตรงไหน บริเวณวัดจะตกแต่งจะตัดถนนเช่นไร การนี้ผู้วางแผนผังจะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดวางผังและตกแต่งบริเวณ จึงจะสามารถทำได้เหมาะสมสวยงามตามสภาพของพื้นที่ตั้งของวัดและสภาพแวดล้อมกับเศรษฐกิจและสังคมของละแวกนั้น

ขั้นที่ ๕ จัดทำโครงการพัฒนาวัด

เมื่อคณะกรรมการได้ประชุมหารือกันในเรื่องแผนงานพัฒนาของวัดว่าจะต้องทำงานหรือกิจกรรมใดบ้าง ตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง แล้วผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานหรือกิจกรรมนั้นๆ ควรจะได้เขียนโครงการกิจกรรมให้ชัดเจน เสนอกรรมการให้ชัดเจน เสนอกรรมการเพื่อให้พิจารณาอนุมัติโครงการก่อนที่จะดำเนินการกิจกรรมของวัดที่จะพัฒนาแยกได้เป็น ๒ ทาง คือ

๑. การพัฒนาทางด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาสภาพวัดให้เกิดศรัทธาทางรูปธรรม ได้แก่ อาคาร เสนาสนะ มีเอกลักษณ์ของการเป็นวัดไทยปลูกสร้างอยู่เป็นหมวดหมู่ สวยงามและไม่ใหญ่โตเกินความจำเป็นแห่งประโยชน์ใช้สอยและสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ถนน บริเวณวัดสะอาดร่มรื่นตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้ประดับอย่างเหมาะสม อาณาเขตของวัดเป็นหมวดหมู่ การก่อสร้างอาคารสถานที่ต่างๆ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนผังโครงการที่จัดทำไว้

๒. การพัฒนาทางด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาทางนามธรรม เช่น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ศาสนิกชนในท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่วัดควรจะเป็นศูนย์กลางจัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อชุมชนหมู่บ้านนั้นๆ การพัฒนาทางด้านนี้ควรจะได้ทำหน้าที่หรือพัฒนาควบคู่ไปกับการ

ปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางด้านวัตถุหรือรูปธรรมตัวอย่างที่วัดควรจัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชนได้แก่

๒.๑ การจัดให้มีการทำบุญสมทานศีลและฟังพระธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา

๒.๒ การจัดงานเพื่อรำลึกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันตรุษ วันสารท วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ การนี้จะจัดให้มีการละเล่นพื้นเมือง สนทนาธรรม บรรยายธรรม ฟังปาฐกถา จัดนิทรรศการ เป็นต้น งานก็จะมี ความหมายและความสำคัญมากขึ้น

๒.๓ การส่งเสริมให้ลูกหลานในชุมชนหรือตำบลนั้นได้บรรพชาอุปสมบทเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

๒.๔ การจัดให้มีการสอนพระปริยัติธรรมภายในวัดและส่งเสริมให้พระสงฆ์ในวัดได้ศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการต่างๆ อย่างกว้างขวาง

๒.๕ การจัดตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ให้เรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์หรือจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชนภายในวัด

๒.๖ การจัดสอนและอบรมกรรมฐานทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานแก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่ปรารถนาจะเข้าวัดเพื่อสงบจิตสงบใจ

๒.๗ จัดบริเวณอาคารและสถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานศึกษา สุขศาลา หรือสถานือนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาพักผ่อน หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโคกระบือ กองทุนมูลนิธิสหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ ไว้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนในท้องถิ่น

ขั้นที่ ๖ ดำเนินการพัฒนาวัด

เมื่อได้จัดทำแผนผังวัดจัดทำแผนและโครงการพัฒนาวัด ได้แก่ กำหนดกิจกรรมต่างๆ เสร็จแล้วและผ่านความเห็นชอบจากกรรมการในการประชุมครั้งต่อไป มาเรียบร้อยแล้วก็เริ่มการพัฒนาได้เลยโดยอาจจะกำหนดวันประชุมสัปดาห์และประชาชนในท้องถิ่นเพื่อประกาศชี้แจงความมุ่งหมายในการพัฒนาวัดและโครงการต่างๆ ที่วัดจะดำเนินการให้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งเชิญชวนและขอความร่วมมือจากประชาชนในการที่จะดำเนินการพัฒนาวัดในโครงการต่างๆ นั้นด้วย จากนั้นจะร่วมกันทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ทำรั้ววัดไว้เป็นที่ระลึกก็จะเป็นการดียิ่ง ซึ่งในโอกาสข้างหน้าวัดจะได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนเป็นอย่างดีอีกต่อไปด้วย^{๔๓} อีกทั้งได้มีผู้ให้แนวคิด ว่า แนวทางการปฏิบัติการพัฒนาวัด ไว้ดังนี้

๑) การที่บริเวณวัดสะอาดตกแต่งด้วยไม้ยืนต้นและไม้ประดับอย่างร่มรื่นจะช่วยให้จิตใจสงบและช่วยดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๒) การจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่างๆ ให้เพียงพอช่วยให้วัดสะอาดสวยงาม

๓) ควรที่จะต้องมีการสร้างส้วมหรือห้องน้ำที่สะอาดไว้ต้อนรับประชาชนที่ไปวัดให้เพียงพอ

^{๔๓} พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ใน **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗ - ๒๙.

๔) สร้างศาลาพักผ่อนไว้ให้ประชาชนได้พักผ่อนและเป็นสถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ด้วยก็จะ
เป็นประโยชน์ไม่น้อย

๕) หากมีตู้เก็บรองเท้าไว้ตามอุโบสถและศาลาการเปรียญก็จะเป็นระเบียบและสวยงาม

๖) มีป้ายบอกเวลาเปิด – ปิดประตูวัดป้ายบอกชื่อต้นไม้และอาคารสถานที่ต่างๆ ก็จะช่วย
สร้างค่านิยมและป้องกันทรัพย์สินของวัดได้อย่างมาก

๗) การมีห้องสมุดพิพิธภัณฑสถานและสุขาสาหรือตู้ยาเป็นการบริการทางด้านสาธารณสุข
สงเคราะห์แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนเป็นอย่างดี

๘) ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันธรรมสวนะและวันสำคัญต่างๆ ควรจัดกิจกรรมที่
เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมหรือเป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอัน
ดีงามของชาติ

๙) การที่เด็กวัดแต่งกายสะอาดมีมารยาทที่ดีแก่ผู้ไปมาติดต่อกับพระย่อมเป็นศรีแก่วัด

๑๐) จะเป็นที่ยินดีมากหากพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด มีการกวาดบริเวณวัดและ
อาคารเสนาสนะต่างๆ ให้สะอาดเป็นประจำตามประเพณีอันมีมาแต่โบราณ

๑๑) วัดที่ได้ชื่อว่าเป็นวัดที่พัฒนาแล้วจะต้องรักษาสภาพวัดพัฒนาให้ปรากฏอยู่ตลอดไป

๔. ด้านการติดตามและประเมินผล

๔.๑ ติดตามและประเมินผลเป็นระยะๆอย่างต่อเนื่องโดยชุมชนมีส่วนร่วม

๔.๒ สรุปและรายงานผล

ในการจัดทำผังโครงการควรจัดเป็นหมวดหมู่โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและความเป็น
ระเบียบเรียบร้อยซึ่งสามารถแบ่งเนื้อที่ของวัดออกเป็นเขตต่างๆ ดังนี้ เขตพุทธาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้ง
วิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตรเจดีย์ เขตสังฆาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งกุฏิ ครุฑเรือนไฟ ที่สงฆ์
เขตสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน บ้านพักชี บริเวณฌาปนสถาน ฯลฯ หากวัดมีที่ดิน
แปลงที่ตั้งวัดเหลือพอที่จะจัดประโยชน์ได้ให้เสนอกรมการศาสนาเพื่อกำหนดเป็นเขตจัดประโยชน์
ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ข้อ ๓ แผนผังที่จัดทำขึ้นนั้นต้องใช้มาตราส่วนเป็น
เครื่องประกอบในการย่อขนาดอาคารสถานที่ต่างๆ จากสภาพความเป็นจริงให้ถูกต้องด้วย^{๔๔}

การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด
จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดย
ดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัด ดังนี้

๑. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่าเป็นของตน มีความรู้สึกหวงแหน
และช่วยกันดูแลรักษา

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย ๕ ประการ คือ

ก. เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร

ข. เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม

ค. เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน

^{๔๔}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐) , หน้า ๒๖.

ง. เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายทางใจ

จ. เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัด เพื่อบำเพ็ญกุศลศึกษาพระธรรมวินัยและหลักพระพุทธศาสนา

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพซึ่งควรให้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่าวัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน^{๔๕} จากทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าคน (บุคลากรหรือทรัพยากรมนุษย์) คือ ปัจจัยที่ชี้ขาดความสำเร็จและความอยู่รอดขององค์กร เพราะบุคลากร คือ ผู้ผลักดันและดำเนินการให้เป้าหมาย นโยบาย แผนการและมาตรการต่าง ๆ ขององค์กรบรรลุตามจุดประสงค์ หากบุคลากรขององค์กรใดด้อยไว้ ซึ่งคุณภาพ องค์กรนั้นไม่อาจจะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของตนเองได้ในระดับมหภาคหรือระดับประเทศ ความสนใจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เริ่มมีมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ.๒๕๓๐ - ๒๕๓๔) เป็นต้นมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ได้กำหนดให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญของแผนฯ ตามแนวคิดที่ว่า “การพัฒนาประเทศ คือ การพัฒนาคน มุ่งให้คนเป็นจุดศูนย์กลางการพัฒนา จนถึงแผนพัฒนาฉบับที่ ๙ ได้อัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนานั้นการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวตน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยจนปัจจุบันแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^{๔๖}

สรุปได้ว่า การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน โดยเริ่มจากการพัฒนาขั้นพื้นฐานและส่งเสริมสนับสนุนให้วัดเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองไปสู่คุณภาพและความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง เกิดการยอมรับจากสังคมโดยบูรณาการการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน เพิ่มประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานและเป็นการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาตนเองสู่การดำเนินกิจกรรมวัดพัฒนา

^{๔๕}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน, หน้า ๔.

^{๔๖}สำนักงานกฤษฎีกา, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔), สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, ๒๕๔๙. (อรรถาธิบาย)

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดหลักที่นักวิชาการหรือนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๔, หน้า คำนำ)	เชิญชวนประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
พระครูสุนันทกิจโกศล (สุวัฒน์ สุวทมน) (๒๕๕๔, หน้า ๔๗)	สถานที่ต้องสัปปายะ / ปฏิรูปทะเล
พระใบฎีกาวิญญ์ ปสนโน (๒๕๕๔, หน้า ๓๘)	วัดเป็นสัญลักษณ์และเป็นเสมือนตัวแทนของศาสนา
พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี)(๒๕๕๖, หน้า ๒๗ - ๒๙)	แนวทางการพัฒนาวัด ๖ ขั้นตอน ได้แก่ แต่งตั้งกรรมการ, ชี้แจงพระภิกษุสามเณร และศิษย์, ประชุมกรรมการ, จัดทำแผนผังวัด, จัดทำโครงการพัฒนาวัด, ดำเนินการพัฒนาวัด
สำนักนายกรัฐมนตรี (๒๕๔๙, อัดสำเนา)	การพัฒนาประเทศ คือ การพัฒนาคน มุ่งให้คนเป็นจุดศูนย์กลางการพัฒนา และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่ในตำบลศีระทองในการวิจัย

สภาพพื้นที่ของตำบลศีระทอง อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้และห่างจากตัวอำเภอนครชัยศรี ประมาณ ๕ กิโลเมตร ภูมิประเทศ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีคลองธรรมชาติและคลองชลประทานไหลผ่าน อันทำให้เหมาะแก่การทำเกษตร แต่เนื่องด้วยมีถนนหลวงสายเพชรเกษมพาดผ่านตำบล จึงทำให้ที่ดินมีราคาแพงและอยู่ในมือนายทุนเป็นส่วนใหญ่

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดกับ อบต.แหลมบัว และตำบลวัดแค อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
 ทิศใต้ ติดกับ อบต.ท่าพระยา และตำบลพะเนียด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
 ทิศตะวันออก ติดกับ อบต.บางแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
 ทิศตะวันตก ติดกับ อบต.สามควายเผือก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

จำนวนหมู่บ้านในตำบลศีระทองประกอบด้วย ๕ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. บ้านศีระทอง	จำนวนประชากร ๙๙๗ คน
๒. บ้านศีระไผ่ (ต้นราง)	จำนวนประชากร ๑,๕๒๖ คน
๓. บ้านอำผาง (ท่าทราย)	จำนวนประชากร ๑,๗๑๐ คน

๔. บ้านทุ่งน้อย (รางเป่า)

จำนวนประชากร ๑,๘๖๒ คน

๕. บ้านท่าแฉลบ

จำนวนประชากร ๑,๑๑๐ คน

ประชากร

จากข้อมูลและสถิติประชากรตามทะเบียนราษฎรมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น ๗,๒๖๓ คน แยกเป็นชาย ๓,๓๖๘ คน หญิง ๓,๘๙๕ คน จำนวน ๒,๔๙๓ ครัวเรือน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในตำบลศิระชะทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้ศึกษาจึงได้ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

ในการวิจัยเรื่อง เกี่ยวข้องกับบทบาท ในเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในตำบลศิระชะทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิธมโม, ผศ.ดร. ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า

๑. บทบาทของวัดและชุมชนในการสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีพบว่า ในระยะแรกวัดยังไม่มีบทบาทในด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา แต่จะเป็นเพียงผู้รับถวายต้นเทียนพรรษาจากพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธา ส่วนชุมชนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเป็นผู้ทำเทียนพรรษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในคุ้มวัดของตนเองพร้อมกับผ้าอาบน้ำฝนและเครื่องไทยธรรมต่างๆ ในปัจจุบันชุมชนก็ยังเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างต้นเทียนพรรษาเช่นเดิม นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์แล้ว ยังมีจุดประสงค์เพื่อส่งเข้าประกวดเทียนพรรษากับทางจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนทางวัดนั้นจะมีบทบาทในด้านการให้สถานที่ในการจัดทำต้นเทียนให้กับชุมชนเป็นส่วนมาก

๒. ด้านประเพณีการแห่เทียนพรรษา เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศรัทธา ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ที่ชุมชนจะทำต้นเทียนพรรษาแห่เทียนไปถวายพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในแต่ละวัด พระสงฆ์จะใช้เทียนจุดเพื่อเป็นแสงสว่างในการทำกิจของสงฆ์ แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก การแห่เทียนพรรษานั้นเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเป็นหลัก และเพื่อประกวดแข่งขันกัน ในบางครั้งจึงก่อให้เกิดความแตกแยกไม่สร้างความสามัคคีไม่เป็นผลดีต่อการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี

๓. ด้านการให้ความรู้และการเผยแพร่ประเพณี วัดและชุมชนยังเป็นศูนย์รวมในการให้ความรู้เกี่ยวกับเทียนพรรษา โดยมีคณะช่างของวัดและชุมชนจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เยาวชนหรือแก่ผู้ที่สนใจในรายละเอียดของต้นเทียนแต่ละประเภท ที่จะแทรกความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดต่างๆ ที่แสดงออกมาทางศิลปะลวดลายของต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นเป็นการให้ความรู้และสืบทอดประเพณีแห่เทียนพรรษาอีกทางหนึ่งด้วย การเผยแพร่ประเพณีแห่เทียน

พรรษาต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนหรือคณะกรรมการผู้จัดงานแห่เทียนพรรษาในแต่ละปี เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ทั้งในประเทศและนอกประเทศ

๔. ด้านการแก้ปัญหาในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษา ควรแนวทางแก้ปัญหาใน ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านบุคลากร คือ ต้องมีการสืบทอดวิธีการทำต้นเทียนแต่ละประเภทให้เป็นระบบ มีหลักสูตรการสอนที่ชัดเจน เพื่อให้มีช่างเทียนรุ่นใหม่มาทดแทนรุ่นเก่าที่จะหมดไป (๒) วัดและชุมชนไม่ควรเน้นการสร้างต้นเทียนพรรษาเพื่อการแข่งขันหรือหวังผลประโยชน์ในการส่งต้นเทียนพรรษาเข้าประกวดมากเกินไป (๓) ด้านงบประมาณ ในการจัดสร้างต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นวัดและชุมชนต้องใช้งบในการสร้างเป็นจำนวนมาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรที่จะเข้าไปให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณให้มีความเพียงพอต่อการดำเนินการทำต้นเทียนแต่ละต้น ถ้าเช่นนั้นก็จะป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การประเพณีแห่เทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานีหมดไปได้ เพราะค่าใช้จ่ายในการทำต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นที่สูงขึ้นทุกปี^{๔๗}

พระครูสุจริตธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอทอง จังหวัดแพร่” พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข ความสัมพันธ์ที่พระสงฆ์ กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อเที่ยวจาริกออกแสดงธรรมคำสอนของพระศาสดาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้ และรับรู้สู่การปฏิบัติ พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ อีกทั้งได้มีหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมดำเนินการ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนมากขึ้น^{๔๘}

พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมโม ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาวอำเภอบ้านโฮ่งจังหวัดลำพูน” พบว่า ด้านบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การอุปถัมภ์พระสงฆ์มากที่สุด เช่น การถวายภัตตาหารเป็นประจำ สิ่งของอุปโภค อัฐบริขาร ยารักษาโรค และสร้างเสนาสนะสถาน ด้านการชักชวนคนเข้าวัด อยู่ในระดับมากที่สุด โดยการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เป็นต้น และประเพณีท้องถิ่นต่างๆ เช่น ประเพณีลอยกระทงเป็นต้น รองลงมา ได้แก่ การจัดบรรยายธรรมะมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยร่วมกับพระสงฆ์ เช่น จัดอบรมธรรมะวันอาทิตย์ และการประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญต่างๆ ด้านสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับน้อย เช่น การจัดทำ CD ธรรมะการเทศน์ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน การเขียนบทความทางหนังสือพิมพ์ และการแสดงปาฐกถาธรรมในสถานที่ราชการสถานศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ และด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการทำนุ

^{๔๗} พระมหาจิตินเรศ วุฑฒิชมโม, ผศ. ดร., “บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๔๘} พระครูสุจริตธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ), “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอทอง จังหวัดแพร่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

บำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและ การศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถูกต้องแท้จริง^{๔๙}

พระครูปลัดกิจเมธี ดิग्ขวิโร ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่” พบว่า พฤติกรรมของเยาวชนที่ไม่พึงประสงค์ในชุมชน คือ ๑) ปัญหาการมั่วสุมของเด็ก ๒) ปัญหาการเสพยาเสพติด ๓) ปัญหาการพกพกติดกัน และ ๔) ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร โดยมีสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ มาจากปัญหาทางสังคม สิ่งแวดล้อม การเลี้ยงดู ปัญหาของพ่อแม่ ซึ่งทั้ง ๓ ชุมชน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนอยู่ในรูปแบบของการจัดกิจกรรม คือ ๑) การจัดกิจกรรม เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ๒) กิจกรรมอบรมให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร ๓) การสอนให้เยาวชนได้ไหว้พระสวดมนต์ ฟังสมาธิ การแผ่บารมี การแผ่เมตตา ๔) การเผยแพร่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ๕) การให้คำแนะนำทางด้านการอบรมแก่เยาวชนในโอกาสต่าง ๆ เช่น บรรพชาสามเณรฤดูร้อน การนำเยาวชนเข้าค่ายพุทธบุตร โดยมุ่งพัฒนาให้ผู้ที่เข้ารับการอบรม ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๕๐}

พระอธิการผจญ อาจาโร ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” พบว่า บทบาทของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและพระลูกวัดในการบริหารจัดการวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในด้านต่างๆ ได้แก่ ๑. ด้านการปกครอง ๒. ด้านการศึกษา ๓. ด้านสาธารณสงเคราะห์ ๔. ด้านสาธารณูปการ ๕. ด้านการเผยแผ่ ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลซึ่ง ได้แก่ ๑) หลักนิติธรรม ๒) หลักคุณธรรม ๓) หลักความโปร่งใส ๔) หลักการมีส่วนร่วม ๕) หลักความรับผิดชอบ ๖) หลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับปานกลาง - มากในพระสงฆ์ทุกระดับซึ่งบทบาทในการบริหารงานโดยใช้ธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน^{๕๑}

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย” พบว่า ประเพณีพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ของไทยได้รับรูปแบบมาจากศรีลังกา และมีพัฒนาการมาโดยลำดับ ซึ่งมีคุณค่าต่อสังคมไทยในหลายด้าน ดังนี้ ๑. คุณค่าด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความงามบนตาลปัตร พัดยศ ๒. คุณค่าด้านจิตใจ ได้แก่

^{๔๙} พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมโม, “บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาวอำเภอบ้านโฮ่งจังหวัดลำพูน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๕๐} พระครูปลัดกิจเมธี ดิग्ขวิโร, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๕๑} พระอธิการผจญ อาจาโร, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่งจังหวัดลำพูน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย-มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

เป็นที่เคารพยำเกรงของชาวบ้าน ๓. คุณค่าวัฒนธรรมด้านภาษา ได้แก่ ราชทินนาม และการใช้ราชาศัพท์ ๔. คุณค่าด้านการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมโบราณราชประเพณี เช่น เป็นการได้ทรงบำเพ็ญทานของพระมหากษัตริย์ และเป็นการส่งเสริมพระสงฆ์ที่มีความรู้และผลงานแก่สังคมให้ทรงสมณศักดิ์ เป็นต้น ๕. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ทำให้พ่อค้าแม่ค้ามีรายได้จากการขายเครื่องสังฆภัณฑ์ ๖. คุณค่าด้านสังคม เช่น มีการจัดงานฉลองพัทธศ เป็นต้น ๗. คุณค่าด้านศาสนสัมพันธ์กับนานาชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา มีการถวายสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ที่นับถือพระพุทธศาสนาด้วยกัน เช่น ศรีลังกา พม่า บังคลาเทศ เป็นต้น^{๕๒}

ไอศูรย์ อินทร์เพชร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)” พบว่า พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคมส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจอันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข^{๕๓}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน คือ พระพุทธองค์เน้นให้พระสงฆ์ได้พิจารณาถึงสถานภาพที่ต่างจากฆราวาส และการดำรงชีวิตอยู่ได้ก็เพราะอาศัยชาวบ้านห้ามพระสงฆ์ไม่ให้คลุกคลีกับฆราวาสมากเกินไป เน้นให้พระสงฆ์ทำคุณประโยชน์แก่ประชาชนโดยการสั่งสอนคุณธรรม จริยธรรมหรือเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ด้วยจิตที่มีเมตตากรุณา มีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนาวัดแล้วต้องบริหารตน บริหารคน บริหารงาน ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อตนเอง และชุมชนไปพร้อม ๆ กัน

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาส

ในการวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในตำบลศิระทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาสเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

พระครูโพธิ์โรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ) ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐม” พบว่า

๑. ความคิดเห็น ของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐม ทั้ง ๗ ด้าน พบว่า โดยรวม อยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ และเมื่อจำแนกรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ด้านการศึกษาอบรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ รองลงมา คือ ด้านศาสนบุคคลมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ ด้านคุณลักษณะของความเป็น

^{๕๒} พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมฺโม, “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๕๓} ไอศูรย์ อินทร์เพชร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้วสุวณฺณโชโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ผู้นำมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ และด้านปัจจัยการบริหารงานของเจ้าอาวาส มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ ด้านศาสนวัตถุมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ ด้านศาสนพิธีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖ และด้านการบริหารงานบุคคลมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐ ตามลำดับ

๒. ในด้านภาวะผู้นำเมื่อจำแนกตามสถานสภาพส่วนบุคคล โดยรวม พระภิกษุที่มีอายุพรรษาการศึกษาทางโลกและการศึกษาทางบาลีที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ สำหรับพระภิกษุที่มีการศึกษาทางธรรมและตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสแตกต่างกันซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาส่วนใหญ่ของเจ้าอาวาสแต่ละวัดส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวัดและชุมชนใกล้เคียงอยู่ในระดับปานกลาง และทำแบบเชิงรับอยู่กับที่อยู่กับวัดเสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่ขยายขอบเขตการทำงานลงสู่ชุมชนเท่าที่ควร ทำให้ขาดการรับทราบข้อมูลและปัญหาที่แท้จริงเจ้าอาวาสส่วนใหญ่ไม่มีนโยบายและการวางแผนที่ชัดเจน ขาดการทำงานเป็นระบบมีเครือข่ายซึ่งต่างวัดต่างทำ และที่สำคัญ คือ ขาดบุคคลากรที่มีศักยภาพที่จะมาสนองงานด้านการพัฒนาแต่ละด้าน^{๕๔}

พระครูอุดมธรรมจารี (สมจิตร อชฌาจาโร), ได้วิจัยเรื่อง, “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสตามความคิดของพุทธศาสนิกชน ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่า โดยภาพรวม มีบทบาทอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ก็พบว่า มีการบริหารอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ (๑) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ (๒) ด้านการปกครอง (๓) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๔) ด้านการศาสนศึกษา (๕) ด้านสาธารณูปการ (๖) ด้านการศึกษาสงเคราะห์^{๕๕}

พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวิโร ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร” พบว่า ทั้ง ๖ ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ๒ ด้าน คือ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ๔ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณ^{๕๖}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปณโณ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา

^{๕๔} พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภัทพญโณ), “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๕๕} พระครูอุดมธรรมจารี (สมจิตร อชฌาจาโร), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสตามความคิดของพุทธศาสนิกชนในอำเภอมหาราชจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๕๖} พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวิโร, “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรี ที่มีจำนวนพระภิกษุระดับการศึกษาสายสามัญการศึกษาทางเปรียญธรรมประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกัน มีบทบาทต่อการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน^{๕๗}

พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหินจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” พบว่า

๑. พระภิกษุและสามเณรมีความเห็นต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๐$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความเห็นต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๗๐$) ในด้านการปกครอง ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๔๘$) ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

๒. บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลโดยภาพรวมพระภิกษุและสามเณรที่มีสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางบาลี ต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ส่วนใหญ่ตอบเกี่ยวกับพระสังฆาธิการภายในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพราะว่า พระภิกษุและสามเณรผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาส่วนใหญ่ยังไม่เห็นผู้บริหารหรือผู้ปกครองทำหน้าที่ในการบริหารอย่างเต็มกำลังความสามารถ แต่กล่าวโดยภาพรวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ต่อบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อยู่ในระดับมาก แสดงว่ามีการวางแผนนโยบายและวัตถุประสงค์ในการบริหารงานได้เป็นอย่างดี ตลอดถึงการวางตัวบุคคลในการทำงานได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น พระภิกษุและสามเณรหรือผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาต้องการให้ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นมีภาวะความเป็นผู้นำที่ดีและทำงานอย่างเต็มความสามารถของตนเองด้วยความเสียสละสามัคคีอดทนและเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ^{๕๘}

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุ

^{๕๗} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๕๘} พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ, “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

และสามเณรมีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรีอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอนเท่ากับ ๓.๙๕ ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติเท่ากับ ๓.๗๘ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลเท่ากับ ๓.๖๑ และด้านการบริหารและการปกครองเท่ากับ ๓.๕๖ ตามลำดับ^{๕๙}

พระใบฎีกาสมชาย ธมฺมธโร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี” พบว่า ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ คือ ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ ด้านการปกครองภายในวัด^{๖๐}

สรุปได้ว่า บุคคลผู้มียุทธศาสตร์หน้าที่ดำรงตำแหน่งที่สำคัญในองค์กรนั้น ๆ จะต้องมีการวางแผน กำหนดขอบเขต ที่ชัดเจน การดำเนินงานจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการนำแผนกลยุทธ์ต่าง ๆ มาช่วย ก็จะทำให้องค์กรนั้น ๆ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ในการวิจัยเรื่อง ในเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในตำบลศิระชะทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน) ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้วจังหวัดสมุทรสาคร” พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในภาพรวมอยู่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๐) เปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีเพศและวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๖๑}

^{๕๙} พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุโข, “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๖๐} พระใบฎีกาสมชาย ธมฺมธโร, “บทบาทพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๖๑} พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน), “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้วจังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระครูโพธิ์จรรย์สารคุณ (สุเทพ คุณงกโร) ได้วิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการสอนทักษะด้านเทคนิค และทักษะด้านความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔, ๔.๑๒, ๓.๙๑, ๓.๘๕ และ ๓.๘๔ ตามลำดับ^{๒๒}

พระครูปลัดวันชาติ วิชาติ ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔” พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๕๒ มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๐๓ มีระดับการศึกษาปวส./ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐๓ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๖) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ พบว่า ประชาชนที่มียศ, อายุ, ระดับการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน^{๒๓}

สุภามาส อ่ำดวง ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต” พบว่า การจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้แก่ เน้นให้ผู้ใช้บริการทุกคนได้เข้ามาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม เป็นการจัดการทำงานอย่างมีระบบ โดยกำหนดระเบียบแบบแผนการทำงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการแหล่งการเรียนรู้ เน้นให้บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เน้นกิจกรรมการทัศนศึกษาในวัด จัดกิจกรรมการอบรมระยะสั้น รวมไปถึงกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบระยะยาว ประชาชนควรเป็นผู้ใช้บริการที่ดี ให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทุกภาคส่วนควรเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งการเรียนรู้ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่งการเรียนรู้ในวัด จุดมุ่งหมายและนโยบายเน้นให้ผู้ใช้บริการทุกคนได้เข้ามาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัด เป็นการจัดการทำงานอย่างมีระบบ โดยกำหนดระเบียบแบบแผนการทำงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งการเรียนรู้ เน้นให้บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รวมไปถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อีกทั้งมีจิตอาสาในงานการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการ

^{๒๒} พระครูโพธิ์จรรย์สารคุณ (สุเทพ คุณงกโร), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๒๓} พระครูปลัดวันชาติ วิชาติ, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พัฒนศึกษาในวัด จัดกิจกรรมการอบรมระยะสั้น รวมไปถึงกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบระยะยาว เป็นต้น ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนควรเป็นผู้ให้บริการที่ดี ให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งการเรียนรู้ โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแหล่งการเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งการเรียนรู้^{๒๔}

ยศ งามุลแสน ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓” พบว่า การพัฒนาชุมชนของเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ พบว่า มีความสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) บุคคลพึงพัฒนาตนเองทั้งในแง่ของพฤติกรรม (๒) สังคม (๓) อารมณ์ (๔) จิตใจและการพัฒนาชุมชน ในงานวิจัยนี้เน้นถึงการพัฒนาตนโดยเศรษฐกิจแนวพุทธและใช้กระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การเยี่ยมเยียนตามบ้านของสมาชิกในชุมชนการอภิปรายกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันการสาธิตสินค้าจากนั้นชุมชน คือ การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไปเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนของตนเอง โดยจะต้องมีหลักปรัชญาในการทำงานด้วย อีกทั้งจะต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้พึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด ส่วนเหตุของปัญหาเยาวชนในพื้นที่เกิดจาก ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในมาจากตัวเยาวชนเองภายนอก เช่น เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมเมือง เพื่อนๆ และจากปัจจัยภายนอกอื่นๆ เช่น สถานเริงรมย์ ร้านเกมส์ ศูนย์สรรพสินค้าสะดวกซื้อต่าง ๆ จำนวนมาก^{๒๕}

สมสุข นิธิอุทัย ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย” พบว่า การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ศึกษาความหมายพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ ตามการกระทำสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน อันเป็นผลมาจากการบงการของตัณหามีเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชน มี ๓ ชั้น คือ ๑) เป้าหมายในปัจจุบัน ๒) เป้าหมายในอนาคต ๓) เป้าหมายขั้นสูงสุด จุดเริ่มต้นของการพัฒนาของเยาวชนตามแนวพุทธ คือ สัมมาทิฐิการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธ โดยใช้หลักไตรสิกขาสถาบันทางสังคมเป็นปรีโตโฆสะช่วยส่งเสริมการพัฒนาแนวพุทธให้แก่เยาวชนสำหรับการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย ศึกษาพฤติกรรมของเยาวชนที่สามารถวัดได้ เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนครอบคลุม ๔ ด้าน คือ ๑) ไม่เบียดเบียนตนเอง ๒) ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ๓) รับผิดชอบต่อหน้าที่ ๔) พัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคมสาเหตุของพฤติกรรมไม่พึงประสงค์เกิดจากสาเหตุทางครอบครัวเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชน คือ การมีทัศนคติที่ดีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เยาวชนกระทำพฤติกรรมนั้น การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาเยาวชน ได้แก่ การพัฒนาวินัยในตนการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ การพัฒนาความสามารถในการคิดบทบาทของสถาบันทางสังคม มีส่วนในการอบรมสั่งสอนขัดเกลาและเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาพัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย พบพัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในเรื่อง

^{๒๔} สุภามาศ อ่ำดวง, “แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๒๕} ยศ งามุลแสน, “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นเขต ๓”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ความหมายของพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตามแนวพุทธในสังคมไทย จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทยเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย การส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวพุทธในสังคมไทยและบทบาทของสถาบันทางสังคม ในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย^{๖๖}

จิตติมา เสนาไชย ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน : กรณีศึกษาวัดพระธาตุดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่” พบว่า บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยรวมทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า บทบาทที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพสังคม มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ รองลงมา คือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๐ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิตวิญญาณ มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๐ และบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย มีค่าเฉลี่ย ๓.๕๙ ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอันดับแรก ได้แก่ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ รองลงมา คือ ด้านงบประมาณ มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๔ ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๓ และด้านวัสดุอุปกรณ์ค่า มีเฉลี่ย ๓.๖๕ จากผลการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน พบว่า ปัจจัยทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านงบประมาณ มีความสัมพันธ์กับบทบาทของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนเรียงตามลำดับ คือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิตวิญญาณ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพสังคม บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต และบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^{๖๗}

สรุปได้ว่า วัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ยังมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาอยู่ พร้อมกันนี้ยังมีวัดและพระสงฆ์อีกจำนวนหลายกลุ่มที่กำลังทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน ตามตำแหน่งหน้าที่ที่เหมาะสมกับความเป็นพระสงฆ์ ประชาชนโดยทั่วไปก็ให้การยอมรับเป็นอย่างดี ศักยภาพของเจ้าอาวาสที่มีอยู่อย่างพร้อมพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในชุมชน โดยเฉพาะในความเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ในยุคกระแสโลกาภิวัตน์นี้ ความมีสติ ความมีเหตุผล การรู้เท่าทันความเป็นจริงของสังคมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับสังคมไทยในยุคนี้

๒.๕.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

ในการวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในตำบลศิระทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

^{๖๖} สมสุข นิธิอุทัย, “การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๖๗} จิตติมา เสนาไชย, “บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน : กรณีศึกษาวัดพระธาตุดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระครูพิศาลถิรธรรม (สมพร ปณณวชิโร) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” พบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัด ในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์สามเณรให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี การบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบระบบวิธีการการสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ และสังคมโดยรอบเพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครองการดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการกิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษาการเผยแผ่และการสาธารณสงเคราะห์ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^{๒๘}

พระมหาภักตร์ภูวนัย ภททภูรี ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของพระราชปณณเวที” พบว่า บทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของพระราชปณณเวทีสามารถสังเคราะห์เข้าในหลักการบริหารกิจการคณะทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ที่โดดเด่น กล่าวคือ การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งนับได้ว่าการปฏิบัติงานในแต่ละด้านดังกล่าวของพระราชปณณเวที มีส่วนในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของสังคมที่สำคัญอีกแรงหนึ่ง รวมทั้งยังมีรูปแบบในการปฏิบัติงานที่สามารถนำไปประยุกต์ให้เข้ากับหลักทฤษฎีตะวันตกและหลักพุทธวิธี กล่าวคือ พระราชปณณเวทีได้ใช้หลักในการบริหารจัดการองค์กรในรูปแบบของระบบเปิด และการมีความพยายามที่จะสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้^{๒๙}

พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสโก ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ๑. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๒. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๓. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และ ๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวม ประชาชนที่มีเพศและจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธ

^{๒๘} พระครูพิศาลถิรธรรม (สมพร ปณณวชิโร), "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร", *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๒๙} พระมหาภักตร์ภูวนัย ภททภูรี, "ศึกษาบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของพระราชปณณเวที", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

สมมุติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ วุฒิการศึกษา อาชีพและรายได้ ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^{๗๐}

พระวิฑูรย์ จานเมธิ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู” พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศสถานภาพ สมรส และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุและการศึกษาที่ต่างกันมีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวม แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕^{๗๑}

พระครูโหน่ง วณณสิริ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารศูนย์การเรียนรู้ของเยาวชนไทใหญ่ (วัดใหม่) สาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร” พบว่า ๑. เยาวชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารศูนย์การเรียนรู้ของเยาวชนไทใหญ่ (วัดใหม่) สาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านประเพณีวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาและท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ด้านการบริหารการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านกิจกรรมร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ตามลำดับ และผลการสัมภาษณ์ พบว่า เจ้าอาวาส คณะกรรมการผู้บริหารและครูผู้สอน มีข้อเสนอการบริหารศูนย์การเรียนรู้ของเยาวชนไทใหญ่ (วัดใหม่) สาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การบริหารศูนย์การเรียนรู้ มีการวางแผนขยายพื้นที่การศึกษาและจัดระบบการศึกษาให้เป็นแนวทาง ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความสามารถของตนเอง ด้านภาษาไทย และอังกฤษ ด้านประเพณีวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาและท้องถิ่น โดยการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมไทย ด้านศิลปะ รำก รำโต รำลิเก ศิลปะป้องกันตัว ก้าวบั้นกลอง ร่วมทั้งพิธีทำบุญทำทานต่างๆ ด้านการบริหารการเรียนรู้มีครูให้คำแนะนำเสริมความรู้ใหม่แก่นักเรียน และปรับปรุงระบบการเรียนการสอนพร้อมห้องเรียน ด้านกิจกรรมร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ช่วยกันออกความคิดเห็นหาแนวทาง พัฒนาองค์กร ส่งตัวแทนไปเข้าร่วมโครงการ เพื่อขยายโครงการร่วมมือกับองค์กรอื่น^{๗๒}

^{๗๐} พระสมุห์อนุรักษ์ ชีรสกโก, “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๗๑} พระวิฑูรย์ จานเมธิ, “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๗๒} พระครูโหน่ง วณณสิริ, “การบริหารศูนย์การเรียนรู้ของเยาวชนไทใหญ่ (วัดใหม่) สาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พระวันชัย ธนวิโส ได้วิจัยเรื่อง “การสำรวจทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาการชนบท” พบว่า ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ประการที่ ๑ ได้ผลพบว่า ปัจจัยทางชีวสังคมที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของนิสิต คือ การได้รับการสนับสนุน โดยที่นิสิตที่ได้รับการสนับสนุนสูง จะมีทัศนคติสูงกว่านิสิตที่ได้รับการสนับสนุนต่ำ ส่วนนิสิตที่มีอายุพรรษาสูงหรืออายุพรรษาน้อย นิสิตชั้นปี ๔ หรือนิสิตชั้นปี ๑ และนิสิตที่อยู่ในคณะต่าง ๆ ทั้ง ๔ คณะ มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน ประการที่ ๒ ได้ผลพบว่า ปัจจัยทางจิต คือ ความเชื่ออำนาจในตน มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของนิสิต โดยนิสิตที่มีความเชื่ออำนาจในตนสูง จะมีทัศนคติสูงกว่านิสิตที่มีความเชื่ออำนาจในตนต่ำ ส่วนเหตุผลเชิงจริยธรรมไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ และ ประการที่ ๓ ได้ผลพบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในกฎแห่งกรรมและอิทธิบาท ๔ ทั้งสองมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของนิสิต โดยนิสิตที่มีความเชื่อในกฎแห่งกรรมและอิทธิบาท ๔ สูง จะมีทัศนคติสูงกว่านิสิตที่มี ๒ ลักษณะดังกล่าวต่ำ^{๗๓}

สุปรียา อีรสิรานนท์ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ยึดแนวการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๗๔}

สรุปได้ว่า บทบาทเจ้าอาวาสที่มีประสิทธิภาพตามที่กล่าวมานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และมหาเถรสมาคมได้กำหนดขึ้น เจ้าอาวาสจึงต้องมีหลักปฏิบัติในการพัฒนาวัดให้มีความสอดคล้องตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคมระเบียบ คำสั่ง หรือพระบัญชาของวัด จะต้องพัฒนาตัวพระสงฆ์เองก่อน ว่าควรมีการพัฒนาบทบาทอย่างไรก่อน เพื่อเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าองค์กรสงฆ์ และตัวของพระสงฆ์เองเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชาวพุทธ ให้เคลื่อนที่ไปอย่างมั่นคงแบบพุทธ ขณะเดียวกันกระแสทางสังคม บ้านเมือง เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็มีส่วนกำหนดบทบาทให้เจ้าอาวาสต้องพัฒนาตนเอง และปรับกลยุทธ์ในการสั่งสอน และอบรมชาวบ้านอย่างชาญฉลาด และเป็นปัจจุบัน คือ ทันต่อเหตุการณ์ไม่ว่าชุมชนไหนต้องมีการวางแผน กำหนดขอบเขตที่ชัดเจน ก็จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

^{๗๓} พระวันชัย ธนวิโส, “การสำรวจทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาการชนบท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๗๔} สุปรียา อีรสิรานนท์, “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดหลักเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๑.	บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี	พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโน / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๕	ปริมาณ	พบว่า เดิมทีทางวัดนั้นมีบทบาทในการให้สถานที่และเป็นผู้รับต้นเทียนพรรษาจากพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธาเท่านั้นแต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไป การแห่เทียนพรรษานั้นเน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลักและเพื่อประกวดแข่งขันกัน
๒.	บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่	พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ) / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ อีกทั้งยังมีหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมดำเนินการ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนมากขึ้น
๓.	บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน	พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมโม / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	พบว่า ด้านบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การอุปถัมภ์พระสงฆ์มากที่สุด
๔.	การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่	พระครูปลัดกิจเมธี ติภขวีโร / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า บทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของพระราชปัญญาเวที สามารถสังเคราะห์เข้าในหลักการบริหารกิจการคณะทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๕.	ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน	พระอธิการผจญ อาจาโร / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	พบว่า พระสงฆ์ในระดับพระสังฆาธิการได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับปานกลางถึงมากที่สุด
๖.	บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย	พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า ประเพณีพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ของไทยได้รับรูปแบบมาจากศรีลังกา และมีพัฒนาการมาโดยลำดับ ซึ่งมีคุณค่าต่อสังคมไทยในหลายด้าน
๗.	บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)	ไอศูรย์ อินทร์เพชร / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	คุณภาพ	พบว่า พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคม ในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์
๘.	ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐม	พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภาทปญฺโญ) / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของเจ้าอาวาสแต่ละวัดส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวัดและชุมชนใกล้เคียงอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๙.	บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาส ตามความคิดของพุทธศาสนิกชน ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	พระครูอุดมธรรมจารี (สมจิตร อชฌาจาโร) / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	พบว่า มีบทบาทอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า มีการบริหารอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ (๑) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ (๒) ด้านการปกครอง (๓) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๔) ด้านการศาสนศึกษา (๕) ด้านสาธารณูปการ (๖) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
๑๐.	ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร	พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวิโร /มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า ทั้ง ๖ ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก
๑๑.	บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี	พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปัญโญ / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๑	ปริมาณ	พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก
๑๒.	บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	พบว่า กล่าวโดยภาพรวมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับมาก
๑๓.	ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข /มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๔.	บทบาทพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอเสนาให้จังหวัดสระบุรี	พระใบฎีกาสมชาย ธมฺมธโร/ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับมากทุกด้าน
๑๕.	ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน) / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก
๑๖.	ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ คุณงกโร) / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
๑๗.	ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔	พระครูปลัดวันชาติ วิชาติ / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
๑๘.	แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต	สุภามาศ อ่ำดวง/ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า การจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ในระดับมากทุกด้าน
๑๙.	ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓	ยศ ถามูลแสน/ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า การพัฒนาชุมชนเน้นถึงการพัฒนาตนโดยเศรษฐกิจตามแนวพุทธ และใช้กระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การเยี่ยมเยียนตามบ้านของสมาชิกชุมชน เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๒๐.	การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธใน สังคมไทย	สมสุข นิธิอุทัย / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนมี ๓ ชั้น คือ ๑.เป้าหมายในปัจจุบัน ๒. เป้าหมายในอนาคต ๓. เป้าหมายขั้นสูงสุด
๒๑.	บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพ ชุมชน: กรณีศึกษาวัดพระธาตุคอก สะแกจังหวัดเชียงใหม่	จิตติมา เสนาไชย / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน โดยรวมทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับมาก
๒๒.	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร	พระครูพิศาลธีรธรรม (สมพร ปณณวชิโร) / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้า อาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ใน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก
๒๓.	ศึกษาบทบาทในการพัฒนา ทรัพยากรบุคคล ของพระราชปัญญา เวที	พระมหาภัทร์ภูวไนย ภทฺทฐี/ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งนับได้ว่าการปฏิบัติงานในแต่ละด้านดังกล่าว ของพระราชปัญญาเวที มีส่วนในการพัฒนา ทรัพยากรบุคคลของสังคมที่สำคัญอีกแรงหนึ่ง
๒๔.	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิง พุทธในจังหวัดสมุทรสาคร	พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกุล/ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๖	ปริมาณ	พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการ พัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน
๒๕.	การศึกษาความคิดเห็นของ ประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู	พระวิฑูรย์ จานเมธี / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

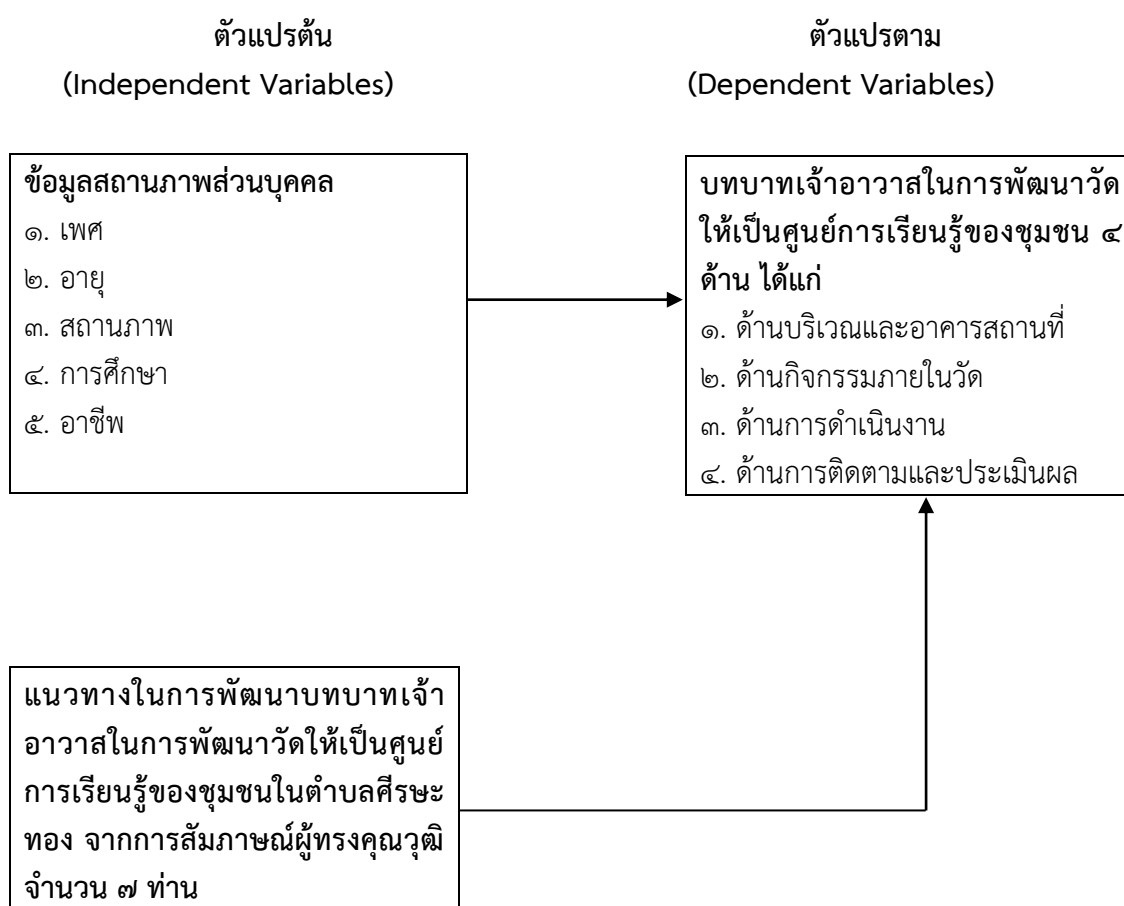
ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๒๖.	การบริหารศูนย์การเรียนรู้ของ เยาวชนไทใหญ่ (วัดใหม่) สาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร	พระครูโหน่ง วัฒนศิริ / มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๖	ปริมาณ	พบว่า เยาวชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารศูนย์ การเรียนรู้ของเยาวชนไทใหญ่ (วัดใหม่) สาธุ ประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ใน ภาพรวม อยู่ในระดับมาก
๒๗.	การสำรวจทัศนคติของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาการชนบท	พระวันชัย ธนวิโส/ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	พบว่า ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ประการที่ ๑ ปัจจัยทางชีวสังคม ประการที่ ๒ ปัจจัยทางจิต ประการที่ ๓ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา
๒๘.	การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการ เรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	สุปรียา อีร์ลีรานนท์/ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๖	คุณภาพ	พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ใน พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้ยึดแนวการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้สามารถนำมา ประยุกต์ใช้ในการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในตำบลศิระทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” โดยได้นำมาจากแนวคิดทฤษฎีของแนวทางการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พร้อมทั้งงานวิจัยของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ในรูปแบบของความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา และอาชีพ

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในตำบลศิระทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านบริเวณและอาคารสถานที่ ๒. ด้านกิจกรรมภายในวัด ๓. ด้านการดำเนินงาน ๔. ด้านการติดตามและประเมินผล

แผนภาพที่ ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย